

čárkovitě kopinaté, nazpět odstálé, špičaté, celistvé až vzácněji dvouklané, po okraji zřetelně suchomázdřité a obvykle celokrajné; listeny obalu dosahující jen 1/3(-1/2) délky stopek okolíček. Korunní lístky v obrysu srdčité, ca 1,5 mm dl. a šir., na vrcholu mělce vykrojené (dvoulaločné), v zářezu s kratičkým dovnitř skloněným lalokem, bílé; čnělky 2-4× delší než ploché, velmi málo vyniklé stylopodium. Merikarpia 3-4 mm dl., hnědá, matná, s patrnými úzce kopinatými, vytrvávajícími kališními cípy. VII-VIII. Hkf, Hf.

2n = 20 (extra fines)

Variabilita: Dostí variabilní ve tvaru lístků a ve výskytu či absenci submerzních listů; ty se objevují jako první na jaře a u rostlin v hlubších vodách déle vytrvávají (za květu již však vždy chybí), u terestrických forem se nevyvíjejí.

Ekologie a cenologie: Břehy stojatých a pomalu tekoucích, převážně eutrofních vod, periodické tůně v prosvětlených olšínách či jiných světlých lužních lesích. Roste na živinami bohatých, humózních, jílovitých, často náplavových půdách, až do 60 cm vodního sloupce; snáší však i perio-

dické vysušení. Diagnostický druh svazů *Phragmition communis*, *Sparganio-Glycerion fluitantis* a *Caricion gracilis*.

Rozšíření v ČR: Dostí hojně v širokých úvalech (Polabí, moravské úvaly), jinde v teplých oblastech a na okrajích chladnějších pahorkatin velmi roztr. (chybí např. v Českém krasu nebo v jihomoravských pahorkatinách); do Slezska zasahuje vzácně z polských nížin; převážně v planárním, výjimečně až v suprakolinním stupni (max.: Červené Janovice, 400 m).

T: 3. Podkruš. pán., 4. Loun.-lab. střed., 5. Terez. kotl., 7. Středočes. tab. (velmi roztr.), 10.-15. Polabí, 16. Znoj.-brn. pah. (jen jz. okraj), 17. Dyj.-svr. úv., 18. Jihomor. úv., 21. Haná. - M: 57a. Bělohr. (Lázně Bělohrad), 61. Dol. Poorl., 62. Litomyš. pán. (Zámorsk; Vysoké Mýto), 65. Kutnoh. pah., 66. Hornosáz. pah. (Červené Janovice), 72. Zábř.-unič. úv. (Moravičany; Litovel), 74. Slez. pah. (údolí Opavy mezi Krnovem a Hlučínem), 83. Ostr. pán., 84. Podbesk. pah. (Místek; Třinec).

Celkové rozšíření: Evropa, na sever po j. Skandinávii, j. Finsko a ruskou Karelii, na jihu do s. Španělska, Itálie a Bulharska; z. a stř. Sibiř po Bajkal. - Mapy: MEUSEL et al. 1978:313; HULTÉN NE 1986:698.

22. *Berula* KOCH – potočník *)

Berula KOCH in MERTENS et KOCH Röhlings Deutschl. Fl., ed. 3, 2:433, 1826.

Lit.: WOLFF H. (1927): *Berula*. In: ENGLER A. [red.], Das Pflanzenreich 90 (IV/228):336-341. Berlin.

Vytrvalé, lysé vodní a bažinné byliny. Lodyha dutá. Listy řapíkaté, s řapíkem pochvovitě rozšířeným, jednoduše lichozpeřené, lístky na okraji zubaté. Okolíky složené, vypouklé, koncové i postranní, postranní obvykle přerostlé úžlabní větví a proto proti listu stojící; obal i obalíčky vyvinuty, listeny zubaté, často 3klané. Květy oboupohlavné, pravidelné; kališní cípy patrné, šídlovité; korunní lístky bílé, čnělky delší než stylopodium, ven zakřivené. Dvounažky téměř kulovité, z boku smáčklé, dosti dl. stopkaté; karpofor až k bázi rozdělený; merikarpia na průřezu pravidelně tupě pětiúhelníkovitá, se širokými, plochými, málo vyniklými primárními žebry; sekreční kanálky četné, tvořící na průřezu merikarpie souvislý kruh. - 2 druhy v mírném a subtropickém pásu s. polokoule a ve v. Africe. - Entomogam. Hydrochor.

1. *Berula erecta* (HUDS.) COVILLE – potočník vzpřímený Tab. 72/1

Berula erecta (HUDSON) COVILLE Contr. U.S. Nat. Herb. 4:115, 1893. - Syn.: *Sium erectum* HUDS. Fl. Angl. 103, 1762. - *S. angustifolium* L. Sp. Pl., ed. 2, 1672, 1763. - *Berula angustifolia* (L.) MERT. et KOCH Röhlings Deutschl. Fl., ed. 3, 2:433, 1826.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 608. - Extra fines: Fl. Hung. Exs., no 386. - Fl. Siles. Exs., no 479. - Fl. Rom. Exs., no 1303. - Herb. Fl. Ross., no 2647.

Oddenek přímý, ztlustlý, s oblymi podzemními výběžky. Lodyha přímá nebo vystoupavá, větvená, 20-80(-120) cm vys., téměř oblá, jemně rýhovaná, dutá. Submerzní listy (pokud jsou vyvinuty) lichozpeřené, s úzce čárkovitými lístky a velmi redukovanou čepelí; emerzní lichozpeřené, dolní až 30 cm dl., se 2-10 jařmy, lístky při-

sedlé, podlouhlé až podlouhle kopinaté, 1,5-4,0 cm dl., 0,8-2,5 cm šir., tupé, na okraji nepravidelně 2× pilovité, na zubech s nasazenou osinatou špičkou, nejdolejší pár lístků obvykle menší, koncový lístek většinou 3klaný; hor. listy krátce řapíkaté, většinou jen 2-4jařmé, s lístky velmi nepravidelně a hrubě zubatými, koncový lístek někdy téměř celistvý. Okolíky většinou na krátkých postranních stopkách proti listům stojící (stopky okolíků zděli stopek okolíček), s 10-20 okolíčky; obal i obalíčky z (8-)10-22 listenů, listeny bylinné, šir. kopinaté až úzce vejčité, často 3klané, listeny obalu zděli nebo poněkud kratší než stopky okolíček. Korunní lístky v obrysu srdčité, ca 1 mm dl. a šir., na vrcholu mělce vykrojené (dvoulaločné), v zářezu s dosti dlouhým dovnitř skloněným lalokem,

*) Zpracoval L. Hrouda

bílé; čnělky delší než ± polokulovité stylopodium. Merikarpia 1,5–2,0 mm dl., matná, šedohnědá. VI–VII. Hkf, Hf.

2n = 18 (ČR:61b. Týnišť. úv.)

Ekologie a cenologie: Břehy potoků, kanálů, vzácněji ve stojatých vodách. Nejčastěji roste v pomalu tekoucích, mezotrofních až eutrofních vodách až do 1 m hloubky, na písčinných humózních půdách; snáší i dočasné vysušení. Diagnostický druh svazu *Sparganio-Glycerion fluitantis*, zejména v as. *Beruletum angustifoliae* ROLL 1938; ve stojatých vodách v porostech společenstev svazu *Phragmition*, popř. *Magnocaricion elatae*.

Rozšíření v ČR: Roztroušeně v s. polovině Čech, na j. a stř. Moravě; zcela chybí v j. polovině Čech (s výjimkou okolí Horažďovic) a v nejzápadnějších Čechách. Vyskytuje se převážně v planár-

ním a kolinním stupni, výjimečně suprakolinním (max.: Hosov u Jihlavy, ca 580 m; Chotěboř, ca 450 m; Jackov u Moravských Budějovic, ca 430 m).

T: téměř ve všech fyt. o., velmi vz. v 19. B. Karp. step. (Velká nad Veličkou) [chybí v 17. Mikul. pah.]. – M: 28f. Svojs. pah. (mezi Líšťany a Košeticemi), 30. Jesen.-rak. ploš., 32. Křivokl. 37b. Suš.-horaž. váp., 51. Polom. hory, 52. Rač.-bezděz. tab., 53. Podješ., 55. Čes. ráj, 56. Podkrk., 60. Orl. opuky, 61. Dol. Po- orl., 62. Litomyš. pán., 63j. Lanškr. kotl., 63l. M. Haná, 64c. Černokost. perm (Vrátkov; Přehvozdi; Krupá), 65. Kutnoh. pah., 66. Hornosáz. pah. (Chotěboř), 67. Českomor. vrch. (Hosov u Jihlavy; Jackov u Moravských Budějovic), 68. Mor. podh. Vysoč., 69. Želez. hory, 71c. Drah. podh., 72. Zábř.-unič. úv., 74. Slez. pah., 76. Mor. brána, 77. Středomor. Karp., 79. Zlín. vrchy, 80. Stř. Pobeč., 81. Host. vrchy, 83. Ostr. pán., 84. Podbesk. pah.

Celkové rozšíření: Evropa, na sever po j. Švédsko (59° s.š.); z. a stř. Asie; Severní Amerika. – Mapy: HULTÉN NE 1986: 699.

23. *Falcaria* FABR. – srpek *)

Falcaria FABRICIUS Enum. 34, 1759, nom. cons. – Syn.: *Prionitis* ADANSON Fam. Pl. 2:499, 1763. – *Critamus* BESSER Enum. Pl. Volhyn. 93, 1822 non HOFFM. 1814. – *Carum* L. sect. *Falcaria* BAILLON Hist. Pl. 6:118–119, 1880.

Lit.: FEHÉR J. (1910): Három Umbellifera virágbiológiája. Magy. Bot. Lap. 9:131–135. – GRESS E. M. (1923): *Falcaria Rivinii*, a plant new to the United States. Rhodora 25:12–13.

Dvouleté až víceleté lysé byliny. Listy celistvé nebo 1–2× dvou- až trojsečné, úkrojky čárkovité až kopinaté, na okraji ostře a pravidelně pilovité se zuby dopředu zahnutými. Okolíky ± ploché, obal i obalíčky vyvinuté. Květy oboupohlavné a samčí, téměř nepaprsující, kalich nezřetelný, koruna bílá. Dvounažky úzce válcovité, více než 2× delší než široké, karpofor až k bázi rozeklaný; merikarpia tupě žebnatá, sekreční kanálky 4 valekulární a 2 na komisurální straně, čnělky na krátkém kuželovitém stylopodiu. – 4–5 druhů ve stř. Evropě, Středozeří, z. a stř. Asii. – Protandr. Entomogam.

1. *Falcaria vulgaris* BERNH. – srpek obecný

Tab. 66/1

Falcaria vulgaris BERNHARDI Syst. Verz. Pfl. Erf. 176, 1800. – Syn.: *Sium falcaria* L. Sp. Pl. 252, 1753. – *Seseli falcaria* (L.) CRANTZ Stirp. Austr., ed. 2, 208, 1769. – *Drepanophyllum agreste* HOFFM. Gen. Pl. Umbell. 109, 1814. – *Critamus agrestis* (HOFFM.) BESS. Enum. 93, 1821. – *Falcaria rivini* HOST Fl. Austriac. 1:381, 1827. – *Prionitis falcaria* (L.) DUMORT. Fl. Belg. 77, 1827. – *Critamus falcaria* (L.) REICHENB. in MÖSSLER Handb. Gewächsk., ed. 2, 478, 1827–1828. – *Falcaria sioides* (WIBEL) ASCHERS. Fl. Brandenburg 241, 1864. – *Falcaria falcaria* (L.) KARSTEN Deutschl. Fl. 835, 1882. – *Falcaria serrata* ST-LAGER in CARIOT Étude Fl., ed. 8, 2:360, 1889.

Exsikáty: PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 368. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 609. – Extra fines: Herb. Fl. Ross., no 516.

Dvouleté až víceleté, sivozelené, ± lysé byliny. Kořen dl. větvenovitý, až 1,5 cm tlustý, bohatě čupřinatý, nasládlý a ostře aromatický, bělavý. Stonek přímý nebo obloukovitě vystoupavý, oblý, 40–90 cm vys., jemně rýhovaný, rozkladitě větvený. Listy ± tuhé, dolní celistvé nebo 2–3sečné, s řapíkem až 40 cm dl., střední 1–2× trojsečné, s úkrojky 2–3kla-

nými, prostředními někdy až zpeřenými, koncové úkrojky čárkovité kopinaté až čárkovité, (1–) 5–17 (–20) cm dl., (1–) 3–10 (–15) mm šir., špičaté, na okraji ostře chrupavčitě pilovité, někdy celé mírně srpovitě zahnuté, hor. listy nápadně se zmenšující; všechny lodyžní listy čepelí přisedlé na nápadnou, na okraji úzce bělomázdřitou pochvu. Okolíky s obaly ze 4–8 (–15) úzce kopinatých, nestejně dlouhých listenů a s (8–) 10–22 okolíčky, stopky okolíček 1,5–3,0 (–4,0) cm dl., obalíčky z (3–) 4–8 (–15) čárkovitých listenů, okolíčky s (4–) 6–12 květy; okolíky 1. a 2. řádu s květy oboupohlavnými, malé a pozdě kvetoucí okolíky 3. řádu s květy pouze samčími. Květy drobné, korunní lístky šir. obvejčité, lžicovitě prohnuté, s dovnitř zahnutým vrcholem, (0,6–) 0,7–0,9 (–1,0) mm dl., 0,5–0,7 mm šir., bělavé; tyčinky 1,2–1,4 mm dl.; čnělky 2× delší než krátce kuželovité stylopodium, šikmo zahnuté, za plodu rovnovážně odstálé, na konci s kulovitou bliznou. Merikarpia 3–4 mm dl., 1,1–1,6 mm šir., žlutohnědá až šedohnědá. VII–X. (Tf–)Hkf.

2n = 22 (ČR:8. Čes. Kras)

*) Zpracoval B. Slavík

Tab. 72: 1 *Berula erecta*, 1a – báze lodyhy s kořeny, 1b – dolní list, 1c – plod, 1d – příčný řez plůdkem. – 2 *Sium latifolium*, 2a – část lodyhy s listem, 2b – listeny, 2c – plod, 2d – příčný řez plůdkem.

332 *Ammi* / *Sium*

